

ЕДНА ХИПОТЕЗА ЗА ПРОИЗХОДА НА ВЛАШКИЯ ВОЕВОДА ЙОАН БАСАРАБА (ок. 1324 — 1352)

Лъчезар Кръстев

В “Кантакузиновата летопис” (първия летописен свод, писан на румънски език в края на XVII век – бел. авт.) създаването на средновековната влашка държава се свързва с рода Басараба и легендарния Раду Негру воевода.

“... Румъните се отделили от римляните (ромейте – бел. авт.) и побягнали на север. След като преминали река Дунав, те се заселили в Северин, а част от тях отишли в унгарските земи и стигнали до областта Марамуреш. Тези, които останали в Северин, се разпространили на изток до река Олт и по-нататък до Никопол. Тогава те си избрали за бан Басараба. Той се установил в Северин, като направил Стрехая втора, а Крайова трета столица. След това неговият род управлявал дълго време тези места.

В 1290 г. от Унгария дошъл Раду Негру воевода, велик херцог на Амлаш и Фогараш, водейки със себе си многоброен народ – румъни, папицашаи (католици – бел. авт.) и саси (трансилванско население със саксонски произход – бел. авт.). Той създал град Къмполунг и построил голяма и красива църква. Сетне направил своя столица град Арджеш. Народът достигнал до река Сирет и Браила. Тогава басарабите с всички боляри преминали Олт и отишли при Раду. Те му се подчинили и оттогава обединената държава била наречена Румъния...”¹.

Както става ясно тук, създаването на воеводството преминава през два етапа. Идването на басарабите от земите на юг от река Дунав и тяхното установяване в Олтения (Западна Влахия) е последвано в края на XIII век от заселването на Раду Негру воевода в Мунтения (Източна Влахия). За рода Басараба се споменава и в приписваната на столника Константин Кантакузин (ок. 1640 – 1716 г.) “История на Румъния от началото...”. Без съмнение авторът е човек с голяма ерудиция, добър познавач на хронистите от предходните векове – той цитира Аристотел, Анторио Бонфиний, Флавио Биондо, Филип

Буонакорси – Калимах, Мартин Кромер и др. Познава и молдавската историография, в частност Григорий Уреке (1590 – 1647)². Като се имат предвид широките му познания, интерес представлява как той представя произхода на рода Басараба. Когато говори за произхода на румънското болярство, авторът отбелязва, че то се състои от сърби, гърци, албанци, фринци (латини – бел. авт.) и от други народи. Същото се отнася за басарабите, които имат сръбски произход³. Големият молдавски историк и политически деец Димитрие Кантемир (1673 – 1723 г.) предлага друга версия за произхода на рода Басараба. Според него родът води началото си от Барбу Басараб, който от областта Бесарабия (Южна Молдова) избягва в Сърбия поради опасността от турците. Оттам той се върнал във Влашко заедно с Негру воевода. След смъртта на Негру воевода синът на Барбу Лайота станал първият влашки господар от рода Басараба⁴.

Един друг представител на рода Кантакузин, бан Михай (1723 – ок. 1793 г.), в своята “История на Румъния (1215 – 1776 г.)”, издадена от братя Турузли на гръцки език в 1806 г., също приема, че основател на рода Басараба е Барбу Басараб. Той бил поставен от Раду Негру воевода в 1200 г. за бан на Крайова, същият бил ктитор на манастира Бистрица. Любопитно за отбелязване е, че за създатели на град Крайова авторът смята българските царе Асен и Петър, според него с влашки произход. Те построили там местната църква “Св. Димитър”⁵.

В приписваната на същия автор “Генеалогия на рода Кантакузин (1341 – 1787 г.)” се открива познатият от Димитър Кантемир мотив за бягството на Барбу Басараб в Сърбия. В 1200 г. Негру воевода създал Влашкото воеводство и направил Барбу бан на Крайова и на още дванадесет окръга⁶. Между чуждите хронисти пръв дубровничанинът Лукари в началото на XVII век отбелязва образуването на воеводството. Според него в 1310 г. Раду Негру воевода, по произход унгарец и баща на Влайку, дошъл във Влашко и създал градовете Къмпулунг, Арджеш, Търговище и т. н.⁷

Тук легендарният Негру воевода е представен като баща на Владислав-Влайку (1364 – 1371), внук на Йоан Басараба. Подобно на столника К. Кантакузин, един документ от 1396 г. от град Сас-Себеш (дн. Себеш – Румъния), смятан от историците за фалшификат от XVIII век, твърди, че след като българите първи приели християнството, румъните се сприятелили със сърбите, а сетне се сдобили с господар от сръбски произход, с великия принц Негру воевода Басараба⁸.

Отсъствието на сигурни сведения за произхода на Йоан Басараба предполага едно разнообразие в становищата. В румънската историография съществуват множество хипотези за произхода на Басарабите. Още миналия век Б. П. Хашдеу изказва предположението, че Басараба не е име на род, а благородническа каста, името на която идва от комбинацията между титлата бан и фамилията Сараба. Сарабите били господстващата каста на даките. Тя дала на румъните много господари в периода V – XIII век и обитавала земите между река Олт и областта Хацег. Теорията на Хашдеу е възприета и от други румънски историци от края на XIX, началото на XX век⁹.

Нов момент в тази проблематика внасят трудовете на Д. Ончул от края на XIX век. Приемайки, че мотивът за идването на Басарабите от земите на юг от река Дунав в Кантакузиновата летопис е доказателство за съществуването на воеводство в Олтения под контрола на българските царе, авторът предлага своя хипотеза за произхода на Басарабите. Ончул твърди, че влашката държавност води началото си от Асеневици и Басарабите имат южнодунавски произход. Названието на фамилията им произлиза от името на тракийското племе беси, чиято столица се е казвала Басапара. Чрез метатеза Басапара става Бесараба (Басараба). Известният румънски историк смята старите басараби за класа от завоеватели, а не за фамилно име. По-късно от тази класа произлязъл родът Басараба¹⁰.

Друго мнение извежда етимологията на името Басараба от тюркски произход със значение 'глава на мавър' (bas-araba). Тая теза се свързва с един от гербовете на влашкото воеводство от XV – XVI век¹¹.

Повечето румънски историци (Н. Йорга, К. Джуреску, О. Денсушану, А. Дечей и др.) приемат, че името Басараба е куманско и е резултат от връзките между румъни и кумани. За куманския произход се изказват и унгарските медиевисти Л. Рети и Д. Дьорфи. Друг унгарски изследовател Л. Елекеш смята воеводата Басараба за член на вледетелския род на монголоторатарската Златна Орда¹².

Видният румънски историк Щ. Шефанеску, анализирайки първата част от Кантакузиновата летопис, в която се говори за бановете Басараба, достига до извода, че всъщност става дума за фамилията Крайовеску. Род, дал няколко владетели на воеводството, носещи името Басараб. Крайовеску са и първите банове на Олтения. Основател на рода е Нягое Стрехаянул, чиято резиденция била Стрехая, а наследниците му се преселили в Крайова в края на XV век.

Включването на Крайовештите в Кантакузиновата летопис се свързва с воеводата Матей Басараб (1632 – 1654), самият той от тази фамилия. Що се отнася до споменатия от Д. Кантемир и М. Кантакузин основоположник на рода Басараба – Барбу Басараб, това е Барбу Крайовеску, велик бан между 1495 и 1520 г.¹³

От прегледа на различните хипотези става видно, че румънски историци пренебрегват “сръбския мотив” относно произхода на рода Басараба. Единствен Д. Ончул свързва сведенията от Кантакузиновата летопис и “Историята” на столника К. Кантакузин за басарабите със земите на юг от река Дунав, отбелязвайки, че често под “сърби” се разбират южните славяни изобщо и в частност – българите¹⁴.

Българската медиевистика досега не е отделяла специално внимание на въпроса за произхода на основателя на влашката държава и на сведенията за него в румънската историопис от XVII – XVIII век¹⁵. Едно такова изследване се налага с оглед на съвременните на Басараба исторически сведения от XIV век, археологическите проучвания от 70-те години и не на последно място на горепосочения “сръбски” произход на влашкия воевода. Българската и румънската историография са посветили немалко изследвания върху странното обозначение на българите, наричани от румънците “сърби”. Изказани са ред хипотези, без нито една да даде окончателен отговор. Вероятно най-близо до истината е становището, че първоначално румънците наричали българите “шкеи” (от лат. *servus* – славянин), което постепенно се сляло със “сърби” като общо название за южните славяни¹⁶. Началото на това объркване започва някъде към ср. на XVI век, когато всеки среднобългарски текст е определян като “сръбски”¹⁷. Този процес все още не е завършил в първата половина на XVII век, тъй като монахът Михаил Мокса в своята “Хронография” от 1620 г., споменавайки смъртта на воеводата Дан I (1383 – 1387 г.), загинал в битка с българите, нарича цар Иван Шишман (1371 – 1395 г.) “господар на шкеите”¹⁸. Вероятно от “Хронография”-та на М. Мокса сведението за гибелта на Дан I е включено в Кантакузиновата летопис и “Историята” на Раду Попеску, където вече цар Иван Шишман е “... воевода на сърбите...”¹⁹. От своя страна в своята “История” К. Кантакузин, в чиято осведоменост никой не се съмнява, също в някои случаи не прави разлика между българи и сърби. Така например той понякога нарича Сърбия “Мизия”²⁰. Използвайки топонима Константинопол, авторът пояснява, че на сръбски език градът се казва Цариград²¹. Друг румънски автор от началото на XVIII век – Раду

Гречану, говорейки за съпругата на влашкия воевода Шербан Кантакузин (1674 – 1688 г.) – Мария, българка по произход, я нарича “...сърбка от Никопол, дъщеря на Геца Гайтанджията...”²².

Подобно смесване на българи и сърби се открива и в западноевропейската историография от XV – XVIII век. Трансилванският (саски) поет Шесеус в 1550 г. пише за “трибалите” – жители на Фогараш. Вероятно става дума за български преселници от XV – XVI век. Българското присъствие в тази област датира още от XIII век, както свидетелства съдебен акт от 1231 г., запазен в препис от 1601 г.²³ Към тези данни може да се прибави немскоезичната “Хроника на Фогараш (104 – 1707), в която се казва, че “...император Август построил българския замък Фогараш...”²⁴. Италианецът Марко-Антонио Сабелико в началото на XVI век, германецът Себастиан Мюнстер и французинът Бел-Форе от средата на същия век често не правят разлика между българи и сърби²⁵.

Румънските летописци нерядко цитират западноевропейските историци от предходните векове, които от своя страна използват някои антични и ранносредновековни автори²⁶. В техните историко-географски трудове са използвани анахронични етноними като мизи, трибали, даки. Това води до объркване на представите за балканските народи и би могло да даде още едно обяснение на названието “сърби” за българите. В светлината на това уточнение сведенията за идването на румъните на южнодунавските земи и за “сърбския” произход на воеводата Басараба биха могли да се свържат с евентуалното му българско потекло.

В пряка връзка с едно такова допускане се намира и откритият в началото на 70-те години при разкопки в църквата “Св. Четиридесет мъченици” във Велико Търново “Бесаров пръстен”. Освен надписа, сочещ името на притежателя, върху лицевата страна има изобразен орел с разперени крила и глава, обърната надясно²⁷. Орелът се открива върху монетите и печатите на първите влашки владетели и е смятан за родов знак на Басарабите²⁸. Като се има предвид, че името Басараба означава “господстващ баща” и се състои от аориста на глагола “басмак” (управлявам) плюс суфикса “аба” (род, семейство), в случая превеждано като “баща”²⁹, следва, че между имената на Бесар и Йоан Басараба не съществува разлика. Общото име, орелът като родов символ, както и фактът, че боляринът Бесар е погребан в XIV век³⁰, навеждат на мисълта за роднинска връзка. Не бива да се забравя и особеното положение на погребания в Търново. Подобни погребения

се разкриват в Румъния и се свързват с богомилите³¹. Такова допускане е трудно за собственика на Бесаровия пръстен, но би могло да се свърже с куманския му произход или със своеобразна симбиоза в религиозния мироглед. Като се вземат предвид бележките на В. Вълв, че Бесар е пришълец от западнобългарските земи³², вероятна става връзката му с Видинското деспотство. В грамота на Дан I се споменава село Кумански брод точно срещу Видин³³, а в регистър на Видинския санджак от средата на XV век фигурира мезрата Бесар³⁴. Изглежда, във Видинско са били родовете владения на болярина Бесар. Фактът, че той е погребан в църквата “Св. Четиридесет мъченици”, показва високия му ранг сред българската аристокрация. Вероятно Бесар е бил сред най-близките сподвижници на цар Михаил III Шишман (1323 – 1330) и е дошъл с него от Видин при избора му за български владетел.

От казаното дотук следва, че Басараба е кумански род с клонове от двете страни на река Дунав. Родството между Бесар и Йоан Басараба не е необичайно за тази епоха. Друг кумански клан – Тертероба – има свои представители в България и Унгария³⁵. Установяването на родствената връзка между търновския болярин и влашкия воевода има голямо значение при свързването ѝ с външната политика на Михаил Шишман. Българо-куманският произход на Йоан Басараба осветлява някои от дипломатическите ходове на този български владетел и по-конкретно отношенията му с унгарското кралство. Името на Михаил III Шишман се свързва с активните му действия по отношение на Византия и Сърбия³⁶. Напоследък бе обърнато внимание на някои слабоизвестни страни от дейността на видинските Шишмановци относно участието им в продължилата повече от двадесет години гражданска война в Унгария. В 1304 г. те подкрепят Карл-Роберт от династията Анжу, претендент за унгарската корона, срещу съперника му Владислав Чешки. Вероятно имат отношение и към пленничеството на Ото Баварски, третия кандидат за короната на Арпадите.

В 1307 г. Ото бил пленен от трансилванския воевода Владислав Кан³⁷. Сведение, донесено им от преминаващи през техните земи търговци. Шест години по-късно (1313 г.) “схизматици” и татари опустошават южните граници на Унгария. Изворът визира съвместна акция на Михил Шишман и татарите в пределите на Унгария. Малко вероятно е под “схизматици” да се разбират сърбите, тъй като в този момент избухва с нова сила конфликтът между крал Стефан Милутин

(1282 – 1321 г.) и брат му – екскраля Стефан Драгутин³⁸. В периода 1316 – 1321 г. Михаил Шишман подкрепя най-силния магнат в темешкия комитат – наместника Теодор от рода Чанад, в конфликта му с крал Карл-Роберт (1301 – 1342 г.)³⁹. Според унгарския историк Д. Дьорфи отстраняването на бан Теодор е последвано от поставянето на Йоан Басараба (около 1316 г.) за воевода на населението от другата страна на Карпатите⁴⁰. От една страна, като се има предвид съюзът на наместника Теодор с видинския деспот, и от друга, фактът, че влашки войски участват в първите начинания на цар Михаил III Шишман от лятото на 1323 г.⁴¹, логично е да се предположи, че отношенията му с Йоан Басараба датират от преди 1323 г. Не без значение е и фактът, че името на влашкия воевода се споменава за пръв път в грамота на крал Карл-Роберт от 1324 г., в която той е окачествен като унгарски васал⁴². Следователно до тази дата Басараба остава извън полезрението на унгарската дипломация.

При този извод предположението на Дьорфи не може да обясни късната поява на воеводата в изворите. По-приемливо изглежда възходът на Басараба да започва към 1321 г., когато в антиунгарските планове на видинския деспот той заема мястото на наместника Теодор. След избора си за български цар Михаил Шишман побързва да скрепи връзките си с новия си съюзник. Бракът между Иван-Александър, племенник на царя и ловешки деспот, и Теодора, дъщеря на Йоан Басараба, е сключен през 1323 или 1324 г., като се има предвид, че първородният син на Иван-Александър Михаил е роден в една от тези две години⁴³. Все пак сватбата е събитие, състояло се след летния поход от 1323 г., което е още едно доказателство, че българо-влашкият съюз съществува преди сватбата на Иван-Александър. Тази антиунгарска по същество коалиция е ликвидирана от Карл-Роберт през лятото на 1324 г. в една кампания, включваща както военни, така и дипломатически действия, добре илюстрирани в ред кралски грамоти от този период⁴⁴. Като страничен резултат от подчиняването на влашкия владетел докъм 1324 г. е и последвалото завладяване от унгарците на българската крепост Гурен (между Северин и Оршова)⁴⁵. Още в 1325 г. Басараба отхвърлил васалната си зависимост от унгарската корона⁴⁶. В тази си дейност той бил подкрепен от татарите и вероятно от българския цар. В навечерието на българо-сръбския конфликт от 1330 г. Михаил Шишман продължава враждебната си политика към унгарското кралство. В 1329 г. бил сключен династичен съюз с Босна⁴⁷, насочен срещу Сърбия и Унгария.

Вероятно съпротивата на българите от района на Белград срещу тамошната католическа църква⁴⁸ била във връзка с “продължаващата враждебност” на българи, татари и власи към унгарците от пограничните области, както става ясно от кралска грамота от 1329 г.⁴⁹ Българо-сръбският двубой от 1330 г. завършва с битката при Велбъжд и гибелта на цар Михаил Шишман. В качеството си на български съюзници участвали и войските на Йоан Басараба⁵⁰. През есента на същата година влашкият господар бил нападен от Карл-Роберт. Войските му достигнали до крепостта Арджеш и Басараба бил принуден да се признае отново за васал. По обратния път унгарците били атакувани и напълно разгромени в един от карпатските проходи⁵¹. Опитът на Унгария да подчини влашкото воеводство, възползвайки се от българското поражение при Велбъжд, завършил с неуспех. С победата си Басараба постигнал значителен международен успех.

По този начин българо-влашкият съюз в 1320 – 1330 г., създаден от Михаил Шишман и повлиян от родствените връзки на клоновете от рода Басараба от двете страни на река Дунав, донесъл голям успех на младата влашка държава. Лавирайки между България и Унгария, Йоан Басараба успява да заздрави господството си и след 1330 г. Така той остава практически независим. След възцаряването на Иван-Александър воеводата се явява тъст на българския владетел – факт от първостепенно значение при утвърждаването му. Отсъстват сведения Иван-Александър да е продължил антиунгарския курс на предшественика си. На практика Михаил III Шишман е последният български цар, водещ активна политика за защита на българския северозапад от аспирациите на Унгария. В тази си дейност той използва непокорните унгарски феодали и Йоан Басараба, родственик на един от приближените му боляри. Както фамилията Басараба, така и Шишмановци имат кумански произход⁵² и по всяка вероятност първите били в подчинено отношение спрямо вторите.

***

Липсата на достатъчно сигурни изворови данни не позволява окончателното установяване на произхода на основателя на влашката държава. Анализът на съвременните на Басараба извори показва потесни контакти с българските царе, отколкото с унгарските крале. Без съмнение в неговата политическа ориентация немалка роля изиграва произходът му.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Istoria Țării Românești 1290 – 1690.** Letopisețul Cantacuzinesc, ed. C. Grecescu, D. Simonescu. București, 1960, p. 1–2. В настоящата работа няма да се разглеждат основният мотив за Негру Воевода и мотивът за войните на унгарския крал Владислав с татарите и участието на власи и молдовани в тези събития. Литературата за Негру воевода вж. в **Stoicescu, N.** Descălecat sau intemiere? O veche preocupare a istoriografiei românești. *Legenda și adevăr istoric.* – Coustituirea statelor feudale românești. București, 1980, p. 97–164.

² **Constantin Cantacuzino Stolnicul.** *Istoria Țării Românești*, ed. crit. de Mioc. București, 1991, p. 36–40. Съществуват и други мнения за авторството на тази “История”. – вж. **Cartoian, N.** *Istoria literaturii române vechii*; ed. D. Simonescu, D. Zamfirescu. București, 1980, p. 496–497.

³ **Cantacuzino, C.** *Op. cit.*, p. 99.

⁴ **Cantemir, D.** *Geschichte des Osmanischen Reichs*, Hamburg, 1745, p. 608. Цитира се по: **Hasdeu, V.** *Istoria critică românilor*. ed. G. Brancus, București, 1984, p. 115.

⁵ **Mihai Cantacuzino Banul.** *Istoria Țării Românești (1215 – 1776)* ed. fr. Tunusli, Wien., 1806, p. 18–19.

⁶ **Genealogia familiei Cantacuzinilor (1341 – 1787).** Цитира се по: **Hasdeu, V.** *Op. cit.*, p. 116. За автора и неговите произведения вж.: **Craciun, I, A. Pieș.** *Repertoriul Manuscriselor de cronici interne sec. XV – XVIII privind istoria României.* București, 1963, p. 189–192.

⁷ **Giacomo di Pietro Luccari.** *Copioso Risrtretto degli Annali di Ragusa.*, Ragusa, 1790, p. 82.

⁸ **Hasdeu, V.** *Op. cit.* p. 119.

⁹ **Stoicescu, N.** *Op. cit.*, p. 160 – 164, където е направен преглед на различните хипотези.

¹⁰ **Onciul, D.** *Scirieri istorice*, ed. A. Sacerdoțeanu, I, București, 1968, p. 391.

¹¹ **Stoicescu, N.** *Op. cit.*, p. 162.

¹² *Ibid.*, p. 162–164.

¹³ **Ștefănescu, St.** *Bănia în Țara Românească.* București, 1965, p. 68–102.

¹⁴ **Onciul, D.** *Op. cit.*, p. 391.

¹⁵ **Андреев, Й., И. Лазаров, П. Павлов.** *Кой кой е в Средновековна България.* С., 1994, с. 33, където Пламен Павлов обръща внимание на евентуалния български произход на воеводата Басараба.

¹⁶ *Литературата върху този проблем в:* **Младенов, М.** *Българските говори в Румъния.* С., 1993, с. 25–31; **Бойчева, П.** *Представата за българите според румънската историография (XV – XIX в.). – Представата за “другия” на Балканите.* С., 1995, с. 128–135, с различни от използваните тук примери за “сърбите” – българи в молдовската и влашката историография.

¹⁷ **Constantinescu – Lași, P.** *Studii istorice româno-bulgare.* București, 1956, p. 10.

¹⁸ Сведението е почерпано от Българската анонимна хроника от XV век. Вж. **Тютюнджиев, И.** Българската анонимна хроника от XV век. В. Търново, 1992, с. 8–9, където са показани връзките между двете произведения.

¹⁹ Ietopisețul Cantacuzinesc, p. 3; **Radu Popescu.** Istoriile domnilor Țării Românești 1290 – 1728, ed. C. Grecescu, București, 1963, p. 10.

²⁰ **Cantacuzino.** C. Op. cit., p. 63, 73, където сърбите са наречени мизи.

²¹ Ibid, p. 111.

²² **Greceanu, Radu.** Istoria domniei lui Constantin Brincoveanu (1688 – 1714). – Croniciari munteni. II, ed. M. Gregorian, București, 1961, p. 18.

²³ **Schaeaeus, Christian.** Ruinae Pannonicae libri quator (1556 – 1571). Цитира се по: **Hasdeu, V.** Op. cit, p. 24, 54. За съдебния акт от 1231 г., запазен в препис от 1661 г., вж: **Милетич, Л., Д. Агура.** Дакорумъните и тяхната славянска писменост. – СБНУ, IX, 1983 с. 246.

²⁴ **Craciun, I, A. Пиеș.** Op. cit. p., 346.

²⁵ **Займова, Р.** Българската тема в западноевропейската книжнина XV – XVII. С., 1992, с. 33, 58, 66.

²⁶ Например К. Кантакузин цитира Аристотел, Биондо, Бонфиний, Калимах, Кромер и т. н. – **Lorga, N.** Despre cronici și cronicari, ed. D. Mioc, București, 1988, p. 162.

²⁷ **Вълов, В.** Новите разкопки на църквата “Св. Четиридесет мъченици” във Велико Търново. – Археология, 1974, 2, с. 44–47.

²⁸ **Cernovodeanu, D.** Știința și arta heraldica in România. București, 1977, p. 63–69 и посочената там литература.

²⁹ **Decei, A.** L'invasion des Tatars de 1241– 1242 dans nos regions selon la Djâmi' ot Tevârikh de Fâzl ol – lâh od Din. – RRH, 1973, 1, p. 106.

³⁰ **Вълов, В.** Цит. съч., с. 45.

³¹ **Cantacuzino, G.** Les tombes des bogomiles découvertes en Roumanie et leurs rapports avec communautés hérétiques Byzantines. – Résumés-Communications de XIV congrès international des études byzantines. Bucarest, 1971, p. 134–136.

³² **Вълов, В.** Цит. съч., с. 46.

³³ DHR. V. Țara Românească. I (1247 – 1500). Buc., 1966, p. 19–20.

³⁴ **Боянич – Лукач, Д.** Видин и видинският санджак през XV – XVI в. С., 1975, с. 76.

³⁵ **Pritsak, O.** The polovcians and Rus. – АЕМАе, 2, 1982, p. 375–376; **Павлов, П.** По въпроса за заселванията на кумани в България през XIII в. – Втори международен конгрес по българистика. С., 1987, Т. 6., с. 629–637.

³⁶ **История на България.** Т. 3. С., 1982, с. 323–332; **Бурмов, А.** История на България през времето на Шишмановци (1323 –1396 г.). – В: Избрани произведения. I. С., 1968, с. 222–264; **Божилов, И.** Фамилията на Асеневици (1186 – 1460). Генеалогия и просопография. С., 1985, с. 119–134.

³⁷ **Димитров, Хр.** Българо-унгарски отношения през Средновековието. С., 1998, с. 204–205.

³⁸ **Ников, П.** История на Видинското княжество до 1323 г. – ГСУ ИФФ, 18/8 (1922), с. 106, 120, прил. № 4.

³⁹ Първ унгарският историк Д. Дьорфи (**Györfy, G.** Adatok a románok XIII. Századi történetéhez es a roman állam kezdeteihez (II rész). Történelme szemle, 1964, p. 537–568) публикува ред грамоти на крал Карл–Роберт (1301–1342), свързани с влашко-унгарските контакти в първата половина на XIV в. С българската история пряко са свързани грамотите от 23 окт. 1317 г. и 27 март 1329 г., както и косвено грамотите от 16 март 1322 г. и 26 юли 1324 г. – вж. **Кръстев, Л.** Българо-унгарските политически отношения в първата четвърт на XIV в. – Родина, 1997, кн. 3–4 (под печат); **Димитров, Хр.** Цит. съч., с. 209–213, където са използвани грамотите от 1317 и 1329 г. В румънската историография въпросните документи са публикувани от: **Holban, M.** Despre raporturile lui Basarab cu Ungaria angevină și despre reflectarea campaniei din 1330 in diplomele regale si in “Cronica pictată”. – **Holban, M.** Din cronica relațiilor româno-ungare in secolele XIII – XIV. București, 1981, p. 90–125. Виж и **Josipescu, S.** Români din Carpații Meridionali la Dunărea de Jos de la invazia mongolă (1241 – 1243) pina la consolidarea domniei a toată Țara Românească. Razboiul victorios purtat la 1330 impotriva cotropirii ungare. – Constituirea statelor...

⁴⁰ **Györfy, G.** Op. cit., p. 541.

⁴¹ Joannis Cantacuzeni Eximperatoris historiarum libri IV. (ed. L. Schopeni). Vol. I. Bonnae, 1828, p. 175¹⁵⁻¹⁸ – ГИБИ, 10, 1980, с. 225.

⁴² **Györfy, G.** Op. cit., p. 549; DIR. C. Transilvania, veac. XIV, vol. II, București, 1953, p. 129 – грамота за магистър Мартин, син на Бугар, който бил с посланическа мисия при Басараб.

⁴³ **Божилов, И.** Цит. съч., с. 192–197.

⁴⁴ **Кръстев, Л.** Цит. съч. Тази кампания започва през юли и завършва през септември 1324 г. В този период кралят прави посещения в Търнава, Сибиу, Орешие, т. е. в граничните на воеводата Басараб земи. Юни – магистър Финт Мендийски осъществява поход в “татарската страна” (Влашко), за което получава грамота на 12 авг. 1324 г.

⁴⁵ **Димитров, Хр.** Цит. съч., с. 212–213, не свързва превземането на Гурен с лятната унгарска офанзива.

⁴⁶ **Györfy, G.** Op. cit., p. 549–550.

⁴⁷ **Ракова, С.** Към въпроса за българо-босненските династически връзки през XIV век. – ГСУ – НЦСВП “Ив. Дуйчев”. Т. 1. С., 1990, с. 153–157.

⁴⁸ **Гюзелев, В.** Православната и католическата църква в историята на българския народ през XIII – началото на XV век. – Мак. преглед, год. XV, кн. 1, 1992, с. 111–113.

⁴⁹ **Györfy, G.** Op. cit., p. 551–552.

⁵⁰ **Бурмов, А.** Цит. съч., с. 260.

⁵¹ **Holban, M.** Op. cit., p. 107–116.

⁵² **Божилов, И.** Цит. съч., с. 119.